

SODOBNA KULTURA IN UMETNOST KOT DEJAVNIK KREPITVE PRIPADNOSTI MANJŠINSKI SKUPNOSTI – PRIMER TREH SODOBNIH FESTIVALOV

Danila Zuljan Kumar

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša

DZuljan@zrc-sazu.si

Izvleček: V preteklosti so se etnične identitete vzpostavljale predvsem skozi politične programe, danes pa to poteka tudi skozi popularno in/ali nekomercialno kulturo in umetnost. Ustvarjalci se pri tem ne ozirajo na ustaljene tradicije skupine, ki ji pripadajo, ampak so v svojih iskanjih svobodni ter se prepuščajo vplivom sodobnih umetniških tokov, pri čemer ostajajo zvesti svojemu jeziku in skupnosti. V prispevku bodo predstavljeni trije festivali, ki udeležujejo moderne pristope h kulturi in umetnosti. Gre za Senjam beneške pesmi, Postajo Topolove in LiwkStock.

Ključne besede: identiteta, sodobna kultura, sodobna umetnost, Benečija, Posočje

Že dolgo je jasno, da jezik nima samo izrazne in sporočajske funkcije, ampak ima velik pomen tudi njegova simbolna funkcija (Bourdieu 2009), kar med drugim pomeni, da je jezik medij, skozi katerega se manifestira socialna hierarhija v določeni družbi. V večjezičnih skupnostih je tako govorec popolnoma jasno, kateri od jezikov je na vrednostni lestvici uvrščen višje in kateri nižje. In če je v preteklosti v družbi prevladovala jezikovna ideologija o manjvrednosti regionalnih, (manjšinskih) in lokalnih jezikov (narečij), ki da niso primerni za široko funkcijsko rabo, pa je danes v tem oziru zaznati spremembe. Spremembe je zaznati tudi v načinu manifestacije etničnih ali drugih tovrstnih skupinskih identitet. V preteklosti so se te vzpostavljale pretežno skozi politične programe, kot na primer v 19. stoletju v času politične in kulturne prebuje narodov, ko so bile politične zahteve praviloma povezane s formalno zahtevo po priznanju jezika in njegovo uvedbo v šole, administracijo in javno življenje. Za današnji čas pa je zanimivo, da se nekatere na novo prebujene skupnosti izražajo predvsem skozi sodobne interpretacije kulture in umetnosti, tj. sko-

zi sodobne glasbene festivale, dramatiko, poezijo in sodobne medijske umetnosti, kot to npr. velja za valižanski, bretonski,¹ galski² jezik ter jezike sami.³ V teh t. i. regionalnih jezikih se snemajo filmi in druge zvrsti vizualnih umetnosti, piše sodobna poezija in sodobne skladbe, kar podira stereotipno mišljenje, da tovrstni jeziki zaradi svoje geografske omejenosti ne morejo tekmovati z »glavnimi« jeziki. Pomembno pri tem je, da se ustvarjalci ne ozirajo na ustaljene tradicije svoje skupnosti, ampak so v svojih umetniških iskanjih svobodni in »se prepuščajo vplivu« sodobnih umetniških tokov, pri čemer ostajajo zvesti svojemu jeziku in skupnosti, ki ji pripadajo.⁴

¹ Valižanščina in bretonščina sta otoški veji keltskih jezikov.

² Izumrli keltski jezik, ki so ga govorili Galci, ljudstvo, živeče na območju današnje Francije, Belgije, zahodne Nemčije in severne Italije.

³ Različice jezika sami se govorijo od severovzhodne Rusije do osrednje Norveške. Vsa osnovna narečja tega jezika so danes standardizirana in se imenujejo jeziki sami.

⁴ Tu jezik razumem kot vsak urejen jezikovni sistem, naj-sibo knjižni ali lokalni (narečni).

V nadaljevanju bom predstavila tri primere sodobnega umetniškega izražanja, ki jim je skupen prostor nastajanja, to je Beneška Slovenija s Posočjem. Gre za tri umetniške festivale, in sicer Senjam beneške piesmi, Postajo Topolove in LiwkStock.

Senjam beneške piesmi

Senjam beneške piesmi je festival uglasbene narečne poezije, ki je na pobudo vodje pevskega zbora Rečan kaplana Rina Marchiga nastal leta 1971 v vasi Lese (nar. Liesa) v občini Grmek. Najbolj dejaven pri organizaciji festivala je bil Aldo Klodič, ime katerega po novem nosi KD Rečan, ki festival organizira od samega začetka. Prva prireditelj je potekala na praznik svetega Jakoba 25. julija 1971 v Hlodiču. Glasbeniki in pevci so najprej nastopali na improviziranem odru na vozu, leta 1978 pa so se preselili v novo zgrajeno telovadnico na Lesah (Novak Popov 2015: 158).

Prva pesem, ki je bila predstavljena na festivalu, je nosila naslov Nuoc, kar je bila tudi metafora stanja duha, ki je vladal v Beneški Sloveniji v tistem času, kot je zapisal Aldo Klodič v zborniku z naslovom *Pustite nam rože po našim sadit*.⁵ »In res velika, marzla, huda noč je bla tekrat v beneških dolinah. Te mladi so se vedno bolj razpršili po svetu s trebuhom za kruhom, starši doma pa so morali brez svežih moči opustiti obdelovanje zemlje, naša slovenska kultura ni več rodila in vse je kazalo konec našega rodu« (Klodič 1983: 5).

Organizatorji festivala so se zavedali, da je za ohranitev slovenstva v Benečiji kultura temelj, kot pravi Aldo Klodič v omenjenem zborniku, saj ta »parkličje tudi druge stvari, ki jih rabimo za živiet, in kultura nam bo pomagala za de ostanemo brez strahu tisto, ki smo, Slovenci« (Klodič 1983: 5).

Tega so se zavedali tudi nasprotniki slovenstva, zato so se organizatorji festivala leta srečevali

z nasprotovanjem, pritiski, protislovenskimi napisi po zidovih, raztresenimi žebli po tleh, saj je festival s svojimi idejami o oživiljanju slovenstva skozi kulturo zelo motil italijanske nacionaliste (Novak Popov 2015: 158).

Od leta 1972 je poleg Alda Klodiča nepogrešljivi član festivala postal Francesco Bergnach – Checco/Kekko, avtor in kantavtor ter mentor mladim beneškim pevcem in godcem, ki je v Benečiji prelomil z glasbeno tradicijo ljudske pesmi in harmonike in začel z modernimi uglasbitvami (Novak Popov 2015: 159, Spletni vir 5), njegova glasbena pa je spremljala vse pesmi. Z novim pristopom je Kekko festival približal sodobnim italijanskim festivalom popularne glasbe.

Ob vsakem festivalu je izdana brošura z besedili pesmi, od leta 1985 tudi glasbene kasete s posnetki skladb (Novak Popov 2015: 164), danes pa skladbe izdajajo na zgoščenki ter festival tudi video snemajo, posnetki posameznih nastopov izvajalcev pa so dostopni na Youtubu (gl. npr. Spletni vir 3).

Odlika festivala je tudi, da pesmi zanjo pišejo ali so pisali že uveljavljeni ali uveljavljajoči se pesniki in pesnice Beneške Slovenije, kot npr. Aldo Klodič, Andreina Trusgnach, Michele Obid in Igor Černo, kar zagotavlja visoko raven kakovosti tudi s tega stališča. Če so skozi prva leta festivala prevladovala besedila na temo domoljubja, tradicionalnih vrednot in načina življenja, tj. prijateljstva, zvestobe, ljubezni do domače zemlje in domače vasi, ki so temeljila na »*sentimentalnem idealizmu*« (Novak Popov 2015: 164, 167), pa so pesmi skozi leta postale bolj dovršene z individualizirano tematiko, »*saj ne predstavljajo več le tipičnih, ponovljivih, kolektivno deljivih občutenj in življenjskih spoznanj*« (prav tam: 166), ampak tudi tematike, kot je osamljenost, zapuščenost, zbeganost, brezciljnost in misel na samomor (prav tam: 166, 167). Hkrati pesmi tudi pozivajo k temu, da je treba preseči strah in žalost ter verjeti v prihodnost (prav tam: 167).

Veliko zaslug za popularizacijo festivala danes imajo učitelji na dvojezični šoli in glasbeni šoli v Špetru, kot sta David Klodič in David Tomazetič, ki delujeta kot mentorja in vodnika mladim glasbenikom. V lanskem letu je, denimo, na Senjamu zmagala skladba Okus po mahu najstniške skupi-

⁵ Do danes so izšli trije deli zbornika *Pustita nam rože po našim sadit*, v katerih so objavljena besedila pesmi, predstavljenih na Senjamih, in sicer prvi leta 1983 (ur. Aldo Klodič), ki prinaša besedila pesmi s Senjamov med letoma 1971 in 1982, drugi leta 2000 (ur. Lucia Trusgnach, Aldo Klodič in Živa Gruden), ki prinaša besedila s Senjamov med letoma 1984 in 1995, ter tretji leta 2013 (ur. Margherita Trusgnach, Aldo Klodič, Lucia Trusgnach in Živa Gruden), ki prinaša besedila, predstavljena med letoma 1996 in 2012.

ne The zmotjens, sestavljene iz gojencev špetske podružnice Glasbene maticе.

Zadnji Senjam, ki je prvič potekal brez svojega idejnega začetnika Alda Klodiča, kaže, da ima festival prihodnost, saj je na njem nastopilo kar 13 glasbenih skupin z 19 novimi avtorskimi skladbami, napisanimi v govorih Beneške Slovenije in Rezije. Največ je bilo prav mladih glasbenikov in čeprav je Senjam uradno tekmovanje, na katerem nagradijo najboljše besedilo skladbe, najboljšo glasbo ter najboljšo skladbo po mnenju publike – letos pa so tem dodali še nagrado Alda Klodiča, ki je namenjena skladbi, ki najbolj spominja na Klodičeve pesmi –, pa gre dejansko predvsem za skupno delo in trud prijateljev ter somišljenikov, ki jih družijo želja po ohranjanju in sodobnem razvoju beneške kulture in jezika (Spletni vir 7, Spletni vir 8).

Postaja Topolove

Vas Topolovo (nar. Topolove) se nahaja v občini Grmek in leži na nadmorski višini 580 m na južnem pobočju Kolovrata tik ob meji s Slovenijo. »Leži na koncu poti« (Spletni vir 6), obkrožena z gozdovi in brez osnovnih potreb za življenje v sodobnem svetu, kot so trgovina, gostilna, avtobusna povezava z mestom. To je prostor, v katerem je »[d]o pred nekaj leti bilo težko [koga] srečati: meje, prepovedi, strahovi, ostri nacionalizmi so spreminjali v ideologijo celo preprosto rabo jezika, v tem primeru nadiškega narečja, torej slovenskega dialekta, ki ga ljudje v Topolovem in v vseh nadiških dolinah govorijo že stoletja, hiperitalijanski patrioti (italianissimi) pa ga demonizirajo. [...] Hladna vojna je povzročila družbeni zlom, psihološko blokado, strah in sum sta bila vsakdanja praksa; protikomunistična organizacija Gladio, ki so jo ustanovile italijanske tajne službe, je s stotinami svojih članov pokrivala ves teritorij in vodila igro propadanja. Izselili sta se dve tretjini prebivalstva, ljudje so šli v belgijske rudnike, "revolucionarno" leto 1968 se je tu pokazalo le na televizijskih ekranih, dohodek na prebivalca je bil med najnižjimi v Italiji« (Spletni vir 6).

V takih brezupnih razmerah sta Moreno Miorelli in Donatella Ruttar ob pomoči Društva beneških likovnih umetnikov zasnovala festival Postaja Topolove, v katerega so verjeli le redki

(prav tam). Posebej zato, ker je bil njihov osnovni koncept izogniti se folklori in vzpostaviti najbolj napredno umetniško iskanje, a s pogojem: umetniki⁶ morajo delovati le pod »vtisom spodbud, ki prihajajo iz samega okolja«, pri čemer je »preteklo in današnje življenje v vasi z veselimi in tragičnimi trenutki, dramatičnost meje, izseljevanje in zapuščenost vasi, izredna intenzivnost narave, ki obkroža vas, njena posebna arhitektura in izročilo ne le kulisa v ozadju, ampak umetnikom »resnično žarišče navdiha« (Ruttar 2003: 583).

Osnovni namen snovalcev festivala je bil dokazati, da geografsko obrobno ne pomeni tudi kulturno obrobno, ampak nasprotno, lahko pomeni kulturno središčno, s čimer so želeli predruščiti pomene pojmov kot »odročni«, »zaostali«, »divji kraj« (prav tam), saj je, »ko je meseca julija projekt na svojem višku, zelo težko opredeliti, kaj je obrobno in kaj središčno« (prav tam).

Začeli so z različnimi glasbenimi prireditvami, ki so se dogajale po skednjih, senikih, dvoriščih in ki so jih v prizorišča umetniških dogodkov spremenili umetniki sami. Posebno pozornost so namenili otrokom. Ti so bili na začetku le poslušalci, v naslednjih letih pa so jim dali v roke inštrumente in jih vključili v različne glasbene sestave. Danes so otroci aktivni soustvarjalci različnih prireditev in umetniških sestavov.

Po zaslugi Postaje je beneška vas, v preteklosti obsojena na smrt zaradi meje, hladne vojne in izseljevanja, danes lepo obnovljena in je v slovenski, italijanski in furlanski kulturni prostor vnesla nov, svež spoj lokalnega in globalnega. Organizatorji Postaje tako na nazoren način dokazujejo, da je mogoče identiteto prebivalcev majhnega in odmaknjenegega, a duhovno bogatega prostora ponovno obuditi, in sicer z reinterpretacijo njihove kulturne zapuščine na način, ki je prilagojen estetiki današnjega človeka.

⁶ Ti prihajajo iz Evrope, Azije, Amerike, Avstralije in drugod ter za svoje delo ne dobijo honorarja niti povračila potnih stroškov, ampak je njihovo povračilo »neskončna mreža človeških odnosov, resničnih objemov in e-majlov« (Ruttar 2003: 584).

LiwkStock

Festival, ki poteka na Livku nad Kobaridom, organizira Športno društvo Livek od leta 2012 ob podpori slovenskih društev in inštitucij iz zamejstva in Slovenije. Ko človek odpre spletno stran festivala (Spletni vir 4), se oglasi slovenska himna v rock izvedbi z električno kitaro, kar nazorno kaže, da gre za mlade, ki so predani slovenstvu, vendar na svoj svobodni, ustvarjalni način. Po besedah organizatorjev je LiwkStock čezmejni dogodek, s katerim želijo spodbuditi medsebojno spoznavanje mladih, ki živijo na obeh straneh bivše meje in promovirati kvalitetno nekomercialno rock glasbo (prav tam).

Leto 2012 so organizatorji koncert opisali takole: »Vič ku sedam ur kvalitetnega rocka, 300 ljudi, mladih an manj mladih iz Posočja, Benečije an tud iz Furlanije, ki so se v čezmejnem (al buojš rečeno brezmejnem) duhu zbral na koncertu LiwkStock [...]. Organizatorji so se troštal povezat ljudi z obeh strani meje. Ztuo so nucali te narbuj star mednaroden izik, glasbo. Bendi, ki so igral, publika an še posebno organizatorji so bli vsi zadovoljni z rezultatom tele prireditve, ki ji sada lahko diemo "parvi" festival LiwkStock [...]. V petak vičer (7. septembra) Matajur ni spau, zak z Livka se je de-leč naokuole čulo glasbo sedmih skupin, ki so igrale na festivalu. Shape, Sons of a Gun, The Fishkillers, FunkULoveI, BK Evolution, Pomorac an Evil Kevil so "ugriel" pru vse, ki so kupe z njimi veselo piel an plesal. Vse tuole pru an par kilometru od meje v vasi, ki je ztuo tudi simbolična, saj v starih cajtih (pod patriarkatom in Republiko Serenissimo) Livek je biu vključen v posebno autonomijo Benečije. Vičer so odparli te mladi od benda Shape, ki so predstavili nekaj ne-banalnih cover "zlatih cajtu rocka". Takoj za njim so publiko "ugriel" Sons of a Gun z njihovim frišnim in originalnim punk-rockom. Pottle so bli na varsti Bovčani z melodičnim rockom The fishkillers, ki so zagodli svoje originalne pjesmi. Ritem, tehniko an energijo so natuo parnesli na oder FunkULoveI. Bk evolution so pa potegnil v ples z njihovo mešanico slovenskega folka in rocka. Po pozdravu sauonjskega župana Germana Cendoua je koncert šu napri s klasičnim in močnim rockom skupine Pomorac, ki je predstavila nekaj cover v odlični obliki. Psihedelična atmosfera benda Evil Kevil (ki so "igrali" doma) je zaključla vičer« (Spletni vir 4).

Javnost festival podpira, saj gre za dobro obiskano prireditev, katere glavno povezovalno vlogo ima glasba. Glasba kot univerzalno sredstvo izražanja in komunikacije med ljudmi, kot sredstvo, ki podira meje, gradi mostove in spodbuja pripadnost skupnosti, ali kot je bilo zapisano v komentarju v *Novem Matajurju*: »Brezmejna filozofija, ki so jo organizatorji vebral, se je še an krat pokazala ku te prava pot za tel naš skupni prestor. Pot, ki so jo mladi z Livka an iz Nadiških dolin kupe vebral, ne de bi jih kajšan parsilu. Troštamo se, de je rock LiwkStocka telkrat močnuo guču an tu ušesa nekaterih lokalnih politikov, ki pravejo, de v Benečiji nie Slovienju« (Spletni vir 2).

V Benečiji je med kulturnimi ustvarjalci močno prisotno spoznanje, da se mora kultura razvijati glede na čas in razmere, v katerih ustvarjalec živi, da preprosto obujanje preteklih praks oziroma t. i. folklorizem,⁷ ki je sicer tudi bogato prisoten ne samo v Benečiji, ampak po celotnem slovenskem območju, ni dovolj za obstoj in razvoj skupnosti, saj, kot se je slikovito izrazil profesor matematike in zelo aktivni in angažirani kulturni delavec v Benečiji David Klodič: »To, kar se dogaja tudi pri nas, da si izmišljujemo, da se spomnimo, da smo imeli nekoč nekaj takega, to mi ni všeč, to je folklorizacija skupnosti in mislim, da to ni dobro. Enkrat smo bili kmeti in smo delali določene stvari zaradi tega, ker smo bili kmeti in smo verjeli v določene stvari. Danes, ki nismo več kmeti, in ki se zavedamo tega, se mi ne zdi prav, ne, ker je problem tudi za celo skupnost, ki se postopoma potem res folklorizira.«⁸

Tudi pripadniki starejše generacije v Benečiji se zavedajo, da bo skupnost obstala le, če se bo prilagajala tudi svetovnim trendom in ne le lokalnim šegam in navadam, ali kot meni eden od njih: »Ja, vsaka generacija živi po svoje, si dobi svojo pot in to je po mojem zelo pozitivno, ker ne moreš samo ponavljati, kar je bilo. To so zelo važne stvari, jaz zelo rad vidim, da se dela kaj novega,

⁷ Folklorizem razumemo kot »zavestno prepoznanje, prilagajanje, uporabo in ponavljanje ljudskih tradicij kot simbola identitete lokalne ali regionalne skupnosti, etnične skupine ali naroda« (Poljak Istenič 2008: 98).

⁸ David Klodič v raziskavi o identiteti v Beneški Sloveniji, intervju 20. 2. 2012. Raziskava je bila izvedena v letih 2012–2016 (več o tem glej v Zuljan Kumar 2016).

tudi če meni mi ni všeč, ker ne pripada mojemu ... [okusu], sem rad, ko vidim mlade, da delajo nekaj novega, četudi se meni zdi nomalo čudno. Ma mora biti tako, ker če ne, se bomo zaprli v en geto.«⁹

Na področju glasbe se morajo razvijati vse tiste zvrsti, ki jih ljudje čutijo, pa naj bodo te v skupnosti prisotne že stoletja ali čisto nove, in tudi vsi instrumenti, ki jih ljudje čutijo za svoje, kot v nadaljevanju pravi David Klodič: »Diatonična harmonika, ne. Tukaj je res veliko mladih, ki se učijo in igra, ma prav iz veselja. To pomeni, da diatonična harmonika in tista glasba, ki je povezana s tem instrumentom, je aktualna. Igrajo vse, ampak tudi nove stvari. [...] To pomeni, da jim je harmonika še vedno pri srcu, da če imajo kako veselico in pride ven harmonika, to ni folklor, je del naše skupnosti. Davida [se obrne k Davidu Tomazetiču] to ne zanima, njega zanima druga vrsta muzike, ma tudi je dobro, da naša skupnost gre naprej, da raste, v tem smislu, da če je danes prisotna pop glasba, ali jazz glasba in vsi poslušamo jazz glasbo, nima smisla, da tudi pri nas ne igramo te zvrsti.«¹⁰

Zaključek

Antonio Banchig, novinar *Novega Matajurja*, svojo kolumno z naslovom *Benečija, ki umira. Benečija, ki upa* začne s stavkom »Benečija močno tvega, da postane samo folklor, da bo tisočletna kultura le žalostna gledališka predstava, neke vrste deformirano ogledalo naše identitete« (Spletni vir 1), pri čemer meri na to, da Benečija ob z nacionalnim sovraštvom prepojenih političnih debat ter ob svojem zdajšnjem demografskem in ekonomskem stanju tvega, da postane »samo folklor«, da bo to območje počasi umrlo. Toda hkrati meni, da »kar je bila doslej šibkost, lahko danes postane priložnost«, saj na trgu poleg povpraševanja po zelenem turizmu, lokalnih in zdravih kmečkih izdelkih raste tudi zanimanje za »nestandardno kulturo« (prav tam). Prav na tem področju pa Benečija, ki jo v osrednji Sloveniji razumejo kot »nek eksotičen otok, izgubljen v nekem arhaičnem narečju« (prav tam), lahko pokaže pot razvoja v kulturi, ki bo zadostila potrebam, okusu in estet-

skemu čutu sodobnega človeka, kar nedvomno kažejo vsi trije omenjeni festivali, ki so tesno povezani s špetersko dvojezično šolo in glasbeno šolo. Benečani, ki ustvarjajo te festivale, se globoko zavedajo, da so prav oni med tistimi pomembnimi dejavniki, ki poleg obstoječih institucij poganjajo kolesa razvoja slovenstva na tem območju naprej. Najbolj razveseljivo pri tem je, da svoje delo opravljajo dobro, visoko profesionalno in ne nazadnje – z velikim užitkom.

VIRI IN LITERATURA:

Literatura:

Bourdieu, P. 2009: *Language and symbolic power*. Cambridge; Malden (MA): Polity Press.

Klodič, A. (ur.) 1983: *Pustita nam rože po našim sadit. 10 let Senjama beneške pesmi*. Kulturno društvo Rečan. Trst: Založništvo tržaškega tiska.

Novak Popov, I. 2015: Senjam beneške pesmi kot dejavnik prenovne narečne poezije v Slovenski Benečiji. V: *Primerjalna književnost*, letn. 38, št. 2, str. 157–174, [238].

Poljak Istenič, S. 2008: Šege in navade kot folklorizem. *Traditiones*, 37/2, 61–110.

Ruttar, D. 2003: Topolovo, dar in ljubezen. V: Constantini, E. in Boškin, S. (ur.): *Dobrodošli v Furlaniji. Daljni zahod, nikoli tako blizu* (str. 583–585). Udine: Societât filologjiche furlane.

Zuljan Kumar, D. 2016: Narodna identiteta pri Beneških Slovencih in Furlanih danes. V: *Jezik in slovstvo*, letn. 61, št. 2, str. 7–18, 193.

Spletni viri:

Spletni vir 1: Banchig, A. 2016: *Benečija, ki umira. Benečija, ki upa*. <http://www.ludliteratura.si/esej-kolumna/benečija-ki-umira-benečija-ki-upa/> (dostop: november 2017).

Spletni vir 2: Beneški, slov(i)enski brezmejni rock na Livku. *Novi Matajur*, 15. julij 2015, <http://novimatajur.it/cultura/beneski-slovienski-brezmejni-rock-na-livku.html> (dostop: november 2017).

Spletni vir 3: Dorbolò, A. 2016: *Senjam beneške pesmi 2016*. <https://www.youtube.com/watch?v=enLy3Q4VjCU> (dostop: november 2017).

⁹ Maurizio Namor, raziskava o identiteti v Beneški Sloveniji, intervju 20. 2. 2012.

¹⁰ David Klodič, raziskava o identiteti v Beneški Sloveniji, intervju 20. 2. 2012.

Spletni vir 4: *LiwkStock 2012*. https://www.facebook.com/pg/LiwkStock/about/?ref=page_internal (dostop: november 2017).

Spletni vir 5: Jezikovne skupnosti v Videmski pokrajini. *Primorski dnevnik*. <http://www.primorski.it/dossiers/priloge/6/29/125746/> (dostop: november 2017)

Spletni vir 6: Ruttar, D., Miorelli, M. 2003: *Stazione di Topolo/ Postaja Topolove*. <http://www.worldofart.org/aktualno/archives/11511> (dostop: november 2017).

Spletni vir 7: *Senjam beneške piesmi*. <http://www.kries.it/index.php/kd-recan/senjam-beneske-piesmi> (dostop: november 2017).

Spletni vir 8: Valentinčič, D. 2016: Senjam beneške piesmi spet dokazal pravo renesanso v Benečiji. *Časnik*, 12. 11. 2016. <http://www.casnik.si/index.php/2016/11/12/senjam-beneske-piesmi-spet-dokazal-pravo-renesanso-v-beneciji/> (dostop: november 2017).